

В. І. Кривуць

Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт, Баранавічы, Беларусь

АКЦЫЯ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАЙ ПАДРЫХТОЎКІ НА ТЭРЫТОРЫІ ПАЛЕСКАГА ВАЯВОДСТВА Ё МІЖВАЕННЫ ПЕРЫЯД

Анотацыя. Акцыя Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі з’яўлялася формай масавай земляробчай асветы ў міжваеннай Польшчы. У артыкуле даецца характарыстыка працэсу фарміравання дадзенай акцыі і яе сутнасці, асвятляецца ўдзел польскіх праўрадавых маладзёжных саюзаў ў яе развіцці на тэрыторыі Палескага ваяводства. Таксама падкрэсліваецца істотная матэрыяльная дапамога акцыі з боку мясцовага самакіравання. Аналізуюцца колькасны рост конкурснай акцыі і асноўныя вынікі яе правядзення ў заходнебеларускім Палессі.

Ключавыя словы: Заходняя Беларусь, Сельскагаспадарчая падрыхтоўка, земляробчая асвета, маладзёжныя арганізацыі, міжваенны перыяд.

Для цытавання. Кривуць, В. І. Акция Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі на тэрыторыі палескага ваяводства ў міжваенны перыяд / В. І. Кривуць // Сельское хозяйство Беларуси сквозь призму научных исследований (XIX – начало XXI в.) : докл. Междунар. науч. конф., Минск, 23 сент. 2021 г. / Нац. акад. наук Беларуси, Белорус. с.-х. б-ка им. И. С. Лупиновича, Ин-т истории ; редкол.: Ю. О. Каракулько (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2021. – С. 163–171.

В. І. Кривуць

Барановіцкі дзяржаўны ўніверсітэт, Баранавічы, Беларусь

АКЦІЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПОДГОТОВКИ НА ТЕРРИТОРИИ ПОЛЕССКОГО ВОЕВОДСТВА В МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Аннотация. Акция Сельскохозяйственной подготовки являлась формой массового земледельческого просвещения в межвоенной Польше. В статье дается характеристика процесса формирования данной акции и ее сущности, освещается участие польских проправительственных молодежных союзов в ее развитии на территории Полесского воеводства. Также подчеркивается существенная материальная помощь акции со стороны местного самоуправления. Анализируется количественный рост конкурсной акции и основные результаты ее проведения в западно-белорусском Полесье.

Ключевые слова: Западная Беларусь, Сельскохозяйственная подготовка, земледельческое просвещение, молодежные организации, межвоенный период.

Vitali I. Kryvuts

Baranovich State University, Baranovich, Belarus

AGRICULTURAL TRAINING CAMPAIGN ON THE TERRITORY OF POLESIE VOIVODESHIP DURING THE INTERWAR PERIOD

Abstract. The Agricultural Training Campaign was a form of mass agricultural education in interwar Poland. The article describes the process of the formation of this action and its essence, highlights the participation of Polish pro-government youth unions in its development on the territory of the Polesie Voivodeship. The significant material assistance of the action from the side of local self-government is emphasized. The quantitative growth of the competitive action and the main results of its holding in the Western Belarusian Polesie are analyzed.

Keywords: Western Belarus, agricultural training, agricultural education, youth organizations, interwar period.

For citation. Kryvuts V. I. Agricultural Training Campaign on the territory of Polesie Voivodeship during the interwar period. Agriculture of Belarus through the prism of scientific research (XIX – early XXI century): proceedings of the International scientific conference, Minsk, September 23, 2021. Minsk, 2021, pp. 163–171 (in Belarusian).

Конкурсная акцыя Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі (СП) з’яўлялася масавай формай земляробчай асветы пазашкольнай моладзі ў міжваеннай польскай дзяржаве, у склад якой уваходзіла і акупаваная ў выніку польска-савецкай вайны Заходняя Беларусь. Лічылася, што сельскагаспадарчая вытворчасць краіны знаходзілася на нізкім узроўні, было адсталым ў тэхнічным і арганізацыйным плане. Адною з прычын гэтага, на думку тагачасных польскіх улад, было слабае распаўсюджванне агра-тэхнічных ведаў.

Спачатку праблему спрабавалі вырашыць пры дапамозе народных сельскагаспадарчых школ, закон пра якіх быў прыняты яшчэ ў ліпені 1920 г. Згодна з гэтым законам, сельскагаспадарчыя школы павінны былі весці падрыхтоўку «прафесійна самастойных сельскіх гаспадароў і грамадзян, якія ўсведамляюць свае абавязкі». Планавалася, што ў кожным павеце будзе як

мінімум дзве такія школы – мужчынская і жаночая. Курс навучання павінен быў працягвацца 11 месяцаў і складацца з практычных і тэарэтычных заняткаў. У школы прымаліся юнакі (з 16 гадоў) і дзяўчаты (з 14 гадоў) [1, с. 237 – 238].

План стварэння сеткі школ быў разлічаны на 20 гадоў – да 1940 г. у кожным павеце павінны былі працаваць дзве народныя сельскагаспадарчыя школы. Аднак, у сувязі з эканамічнымі цяжкасцямі гэты праект не быў рэалізаваны. Найбольш складанай сітуацыя са школамі была на тэрыторыі ўсходніх ваяводстваў міжваеннай Польшчы. Але нават і пры самых лепшых умовах народныя сельскагаспадарчыя школы маглі б ахапіць толькі 10% вясковай моладзі [2, с. 182]. Гэта было зразумела ўжо ў 1920-х гг. Так, у 1929 г. на ўрадавым ўзроўні прызнавалася, што сельскагаспадарчыя школы ахопліваюць каля 5 000 чалавек, а велізарныя масы вясковай моладзі «застаюцца за межамі сельскагаспадарчай школы» [3, с. 145].

У сувязі з гэтым пачаліся пошукі іншага вырашэння праблемы распаўсюджвання сельскагаспадарчых ведаў. Выхад бачыўся ва ўкараненні пазашкольных формаў аграрна-асветніцкай працы. Ініцыятыва зыходзіла не ад дзяржаўных, а ад грамадскіх структур. Узнікла ідэя разгарнуць на базе маладзёжных арганізацый планавую і сістэматычную працу ў сферы пазашкольнай прафесійнай асветы ў выглядзе сельскагаспадарчых конкурсаў. Першы праект такіх конкурсаў быў прапанаваны ў чэрвені 1925 г. Цэнтральным саюзам сельскай моладзі. У 1926 г. сельскагаспадарчыя конкурсы прайшлі ў асобных паведах. Міністэрства сельскай гаспадаркі прызнала гэтую дзейнасць мэтазгоднай для павышэння культуры земляробства і пачало аказваць ёй сур'ёзную фінансавую падтрымку: калі ў 1927 г. аб'ём фінансавання з боку міністэрства складаў 10 000 злотых, то ў 1929 г. гэтая сума дасягнула ўжо 1 000 000 злотых [3, с. 146]. Адначасова быў створаны спецыяльны распарадчы орган, які павінен быў кіраваць дадзенай дзейнасцю маладзёжных арганізацый. У 1928 г. кіраўніком сельскагаспадарчай асветніцкай працы ўсіх маладзёжных

арганізацый стаў прафесар Ю. Мікулоўскі-Паморскі. Менавіта ён увёў тэрмін «Сельскагаспадарчая падрыхтоўка» ў адносінах да конкурсаў і лічыў іх «невыверна каштоўным спосабам падрыхтоўкі вясковай моладзі да яе прафесіі» [4, с. 423]. З 1928 г. СП з'яўлялася важнай часткай маладзёжнай палітыкі польскіх улад, у тым ліку і на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Як правіла, у адзін калектыў СП, створаны пры якой-небудзь маладзёжнай арганізацыі, уваходзіла да 15 хлопцаў і дзяўчат ва ўзросце 15-20 гадоў. Калектыў абіраў тэму для сваёй працы ў сферы земляробства ці жывёлагадоўлі. Прафесійную дапамогу калектывам СП аказвалі інструктары сельскагаспадарчых арганізацый. У верасні і кастрычніку звычайна праходзілі выставы дасягненняў калектываў СП. Лепшыя з іх атрымлівалі ўзнагароды, у тым ліку і стыпендыі для навучання ў сельскагаспадарчых школах. Праца ў калектыве СП была разлічана на тры гады ці тры ступені. Да сярэдзіны 1930-х гг. склаўся правілы, згодна з якімі першы год калектыў займаўся земляробствам, другі – жывёлагадоўляй, трэці – усёй гаспадаркай. Лічылася, што тры ступені СП павінны даць усебаковую падрыхтоўку для працы ў сельскай гаспадарцы [5, с. 21–25]. Адначасова падкрэслівалася, што задачай конкурснай акцыі з'яўляецца не талькі атрыманне прафесійных ведаў у сферы земляробства і жывёлагадоўлі, але і «накіраванне маладых розумаў на шлях мэтанакіраванага земляробчага мыслення, самастойнасці і крытычных адносін да гаспадарчых пачынанняў, да мэтанакіраванай сельскагаспадарчай самаадукацыі і ўмелага выкарыстання атрыманых ведаў у жыцці» [6, с. 167].

Каардынацыю акцыі СП ажыццяўлялі на цэнтральным узроўні Цэнтральны камітэт па справам вясковай моладзі, а з сярэдзіны 1930-х гг. – Камітэт па справам культуры вёскі. На мясцовым узроўні ствараліся павятовыя і ваяводскія камітэты па справам вясковай моладзі ці камісіі СП, якія аказвалі канкурсантам інструктарскую і матэрыяльную дапамогу. Фінансаваць гэтую дапамогу павінны былі органы мясцовага самакіравання [7, с. 635].

СП з'яўлялася адзінай формай сельскагаспадарчай асветы, якая стварала патэнцыйныя магчымасці для шырокага распаўсюджвання аграрных ведаў сярод сялянства. Узровень атрыманых ведаў сведчыў, што СП была паўнаўартасным дапаўненнем народных сельскагаспадарчых школ. Пры гэтым яна забяспечвала адносна танную падрыхтоўку значнай колькасці моладзі. Штогадовы кошт навучання аднаго ўдзельніка СП складаў прыкладна 30 злотых, у той час як кошт навучання ў сельскагаспадарчай школе быў у 20–30 разоў вышэйшы [2, с. 186].

Што тычыцца Палескага ваяводства, то, згодна з афіцыйнай статыстыкай за снежань 1931 г., на яго тэрыторыі пражывала 198 893 чалавекі ва ўзросце ад 15 да 24 гадоў [8, с. 40–43]. Моладзь складала, фактычна, 1/5 частку ўсяго насельніцтва ваяводства. І ў асноўным гэта былі сельскія жыхары. Таму праблема іх прафесійнай падрыхтоўкі была даволі актуальнай. Вырашыць яе пры дапамозе народных сельскагаспадарчых школ было нерэальна: у сярэдзіне 1930-х гг. на тэрыторыі ваяводства існавала толькі 6 такіх школ, якія не маглі ахапіць значнай часткі маладога сялянства [9, с. 10]. Таму, які і ў іншых ваяводствах міжваеннай Польшчы, тут разгарнулася конкурсная акцыя Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі.

Найбольшую актыўнасць у правядзенні акцыі СП на тэрыторыі ваяводства праявіў праўрадавы Саюз сельскай моладзі – Саюз вясковай моладзі (ССМ – СМВ). Кіраўніцтва ваяводскай аддзялення арганізацыі лічыла, што «сельскагаспадарчыя курсы павінны стаць сельскагаспадарчым і грамадзянскім выхаваннем моладзі. Праз сельскагаспадарчыя курсы канкурсант павінен у першую чаргу выхоўваць сябе, фарміраваць сваю волю і прыродны розум, заахвочваць розум да хуткага дзелавога мыслення» [10, с. 33–34]. Акрамя ССМ – СМВ у конкурснай акцыі на Палессі ўдзельнічалі праўрадавы Стралецкі саюз «Стралец» і клерыкальны Саюз польскай моладзі.

Першыя конкурсныя калектывы СП былі створаны пры гуртках ССМ у 1927 г. у Брэсцкім, Пінскім і Сарненскім паветах

[11, с. 110]. Ужо ў 1930 г. акцыя СП распаўсюдзілася на ўсе паветы ваяводства. Але ў гэты момант правядзенне СП сутыкнулася з шэрагам цяжкасцей. У першую чаргу яны былі звязаны з наступствамі эканамічнага крызісу. Як адзначалася ў справаздачы Палескага ваяводскага ССМ, «агульны крызіс у краіне адбіўся і на конкурснай працы сярод моладзі. Члены гурткоў неахвотна ставяцца да працы, тлумачаць сваё нежаданне тым, што павелічэнне ўраджаю і фінансавыя выдаткі немэтазгодныя, паколькі немагчыма збыць вырабленыя зараз прадукты, а тым больш іх будзе немагчыма збыць, калі вытворчасць павялічыцца» [10, с. 16].

Але на дапамогу акцыі прыходзіла мясцовае самакіраванне і ваяводскія Земляробчыя палаты. Афіцыйныя справаздачы падкрэслівалі, што павятовае самакіраванне некаторых ваяводстваў, у тым ліку і Палескага, «ацаніла значэнне акцыі СП і пачало сістэматычна прызначаць усё больш сур'ёзныя квоты на СП у павеце» [12, с. 3]. Пачынаючы з 1934 г., органы павятовага самакіравання ў Палескім ваяводстве выдзялялі на СП прыкладна 30 000 злотых штогод. Калі дабавіць яшчэ дапамогу ад Палескай земляробчай палаты, то агульная дапамога складала каля 4 000 злотых на павет [12, с. 6–7]. І гэта без уліку сродкаў, якія атрымліваліся ад цэнтральных органаў улады.

Дзякуючы фінансавай падтрымцы з боку ўлад, акцыя СП паступова развівалася, як колькасна, так і якасна. Першапачаткова ў конкурснай працы пераважала простая тэматыка: вырошчванне буракоў, морквы, капусты. Паступова тэматыка ўскладнялася: агародніцтва, льнаводства, жывёлагадоўля. Акрамя непасрэдна саміх конкурсаў вялася праца па самаадукацыі, праводзіліся розныя курсы. Так, зімою 1933 г. ваяводскае праўленне Палескага ССМ арганізавала 10-дзённыя вандроўныя грамадска-асветніцкія курсы. Значная частка заняткаў была прысвечана менавіта СП. Курсы прайшлі на тэрыторыі 9 паветаў Палескага ваяводства (Брэст, Кобрын, Драгічын, Пінск, Лунінец, Столін, Камень-Кашырскі, Пружаны,

Косава). Імі было ахоплены 177 гурткоў ССМ, у асноўным члены іх праўленняў [13, с. 110–111].

Згодна са статыстыкай ССМ – СМВ, у 1938 г. ваяводская арганізацыя мела 646 калектываў СП (4 033 члена) [11, с. 111]. Яшчэ ў 1931 г. да конкурснай акцыі на тэрыторыі Палесся далучыліся і мясцовыя структуры Стралецкага саюза. На той момант імі было створана 87 конкурсных калектываў (641 удзельнік). У 1936 г. мясцовае кіраўніцтва “Стральца” рапартавала, што колькасць калектываў павялічылася амаль у два разы – 176 калектываў (1 301 удзельнік) [14, с. 63].

Згодна з афіцыйнай статыстыкай, у канцы 1930-х гг. па колькасці конкурсных калектываў СП і іх удзельнікаў Палескае ваяводства займала 11-е месца – 513 калектываў і 2 685 удзельнікаў. Усяго акцыя СП ахоплівала 16 ваяводстваў. Адначасова ў дадзенай сферы яно з’яўлялася лідарам у Заходняй Беларусі, абганяючы Віленскае (12-е месца) і Навагрудскае (15-е месца) ваяводства [15, с. 339]. Пры гэтым неабходна падкрэсліць, што цэнтральнае кіраўніцтва акцыяй СП адносіла Палескае ваяводства да тэрыторый першай катэгорыі, дзе «праца развіваецца і бачны відавочны рост калектываў» (да другой катэгорыі адносіліся ваяводства, дзе рост СП спыніўся, ваяводства трэцяй катэгорыі паказвалі зніжэнне колькасці конкурсных калектываў). На Палессі, як і ў сярэднім па міжваеннай Польшчы, на павет прыпадала прыблізна 200 канкурсантаў. У цэлым жа афіцыйныя справаздачы ацэньвалі развіццё сельскагаспадарчай падрыхтоўкі на тэрыторыі Палескага ваяводства вельмі станоўча [16, с. 33]. Аднак, калі супастаўляць колькасць канкурсантаў і колькасць усяго маладога пакалення, усё ж такі можна сказаць, што дадзеная ацэнка з’яўляецца празмерна аптымістычнай.

Тым не менш, на працягу 1930-х гг. акцыя СП на тэрыторыі Палескага ваяводства мела некаторыя дасягненні. Сярод іх у першую чаргу неабходна назваць распаўсюджванне новых для Палесся сельскагаспадарчых культур – кармавых буракоў і памідораў. Па ініцыятыве палескіх дзеячаў СП праводзіўся

трохгадовы конкурсы па вырошчванню плодовых дрэў. У другой палове 1930-х гг. пачаліся конкурсы па авечкагадоўлі – «актуальная для Палесся тэма з пункту гледжання наяўнасці пашы» [11, с. 114; 17, с. 90].

Такім чынам, у міжваенны перыяд на тэрыторыі Палескага ваяводства праводзіўся шэраг мерапрыемстваў па распаўсюджванню агра-тэхнічных ведаў у маладзёжным асяроддзі. Гэтая дзейнасць у асноўным ажыццяўлялася праўрадавымі маладзёжнымі арганізацыямі, у першую чаргу Саюзам сельскай моладзі – Саюзам маладой вёскі, у рамках конкурснай акцыі Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі. Дадзеная акцыя атрымала пэўнае развіццё і дасягнула некаторых поспехаў. Аднак СП не магла вырашыць усіх праблем заходнебеларускай вёскі, але ўсё ж такі садзейнічала павышэнню прадукцыйнасці мясцовай сельскай гаспадаркі.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Ustawa z dnia 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych // Dz. Urzędowy Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publ. – 1920. – № 20. – S. 237–240.
2. Wieczorek, T. Historia szkolnictwa rolniczego w Polsce: skrypty szkoły głównej gospodarstwa wiejskiego Akademii Rolniczej w Warszawie / T. Wieczorek. – 4-e wyd. – Warszawa : Politechnika Warszawska, 1980. – 287 s.
3. Kobyliński, Z. Oświata rolnicza na wsi w Polsce / Z. Kobyliński // Pol. Oświata Pozaszkolna. – 1930. – № 3. – S. 143–146.
4. Mikułowski-Pomorski, J. Przystosowanie rolnicze drogą konkursów / J. Mikułowski-Pomorski // Tyg. Rol. – 1928. – № 41–42. – S. 421–424.
5. Ciemniowski, J. Praca zespołu w Przystosowaniu Rolniczym / J. Ciemniowski. – 2-e wyd., poprawione i uzup. – Warszawa : Centr. kom. do spraw młodzieży wiejskiej przy Związku izb i organizacji rol. R. P., 1934. – 112 s. – (Biblioteczka przystosobienia rolniczego ; nr. 10).
6. Oleksy, W. Podstawowe zasady akcji p. r. / W. Oleksy // Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży. – 1931. – № 6. – S. 167–170.
7. Banaczkowski, P. Zasady akcji Przystosowania Rolniczego / P. Banaczkowski // Oświata Pozaszkolna. – 1938. – № 11. – S. 632–635.
8. Drugi powszechny spis ludności z dn. 9.XII.1931 r.: mieszkania i gospodarstwa domowe, ludność, stosunki zawodowe. Województwo Poleskie / Gł. Urząd Statyst. Rzeczypospolitej Pol. – Warszawa : Nakładem Gł. Urzędu Statyst., 1938. – 282 s. – (Statystyka Polski. Seria C ; z. 87).
9. Rühle, E. Ziemia Wschodnie w cyfrach i kartogramach / E. Rühle // Rocznik ziem wschodnich, 1938 / red. E. Rühle. – Warszawa, 1938. – S. 5–21.
10. Sprawozdanie Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej za rok 1929 z uwagami o latach 1927–28. – Brześć nad Bugiem : Wydaw. Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej, 1930. – 63 s.
11. X-lecie Związku Młodej Wsi Województwa Poleskiego, 1928–1938. – Brześć nad Bugiem : [s. n.], 1938. – 127 s.
12. Napiórkowski, M. Rozwój akcji przystosowania rolniczego w oświeceniu budżetowym / M. Napiórkowski // Sprawy Wiejskie. – 1936. – № 4. – S. 1–9.
13. Дзяржаўны архіў Брэскай вобласці (ДАББ). – Ф. 1. Воп. 9. Спр. 483.

14. Cichowicz, C. Jak pracuje Okręg Brześć nad Bugiem / C. Cichowicz // *Strzelec*. – 1936. – № 50–52. – S. 62–64.
15. Mały rocznik statystyczny, 1939 / Gł. Urząd Statyst. Rzeczypospolitej Pol. – Warszawa : Nakładem Gł. Urzędu Statyst., 1939. – 460 s.
16. Napiórkowski, M. Sprawozdanie z akcji przysposobienia rolniczego / M. Napiórkowski // *Sprawy Wiejskie*. – 1938. – № 7. – S. 22–33.
17. Grochowski, K. Poloty młodego pokolenia / K. Grochowski // *Siew Młodej Wsi*. – 1936. – № 5. – S. 87–91.

References:

1. Ustawa z dnia 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego* [Official Journal of the Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment], 1920, no. 20, pp. 237–240 (in Polish).
2. Wieczorek T. *Historia szkolnictwa rolniczego w Polsce: skrypty szkoły głównej gospodarstwa wiejskiego Akademii Rolniczej w Warszawie* [History of agricultural education in Poland: scripts of the main school of the rural farm of the Agricultural Academy in Warsaw]. 4-e wyd. Warszawa, Politechnika Warszawska, 1980. 287 p. (in Polish).
3. Kobyliński Z. Oświata rolnicza na wsi w Polsce. *Polska Oświata Pozaszkolna* [Polish Extracurricular Education], 1930, no. 3, pp. 143–146 (in Polish).
4. Mikułowski-Pomorski J. Przysposobienie rolnicze drogą konkursów. *Tygodnik Rolniczy* [Agricultural Weekly], 1928, no. 41–42, pp. 421–424 (in Polish).
5. Ciemniński J. *Praca zespołu w Przysposobieniu Rolniczem* [Team work in agricultural training]. 2-e wyd. Warszawa, Centralny komitet do spraw młodzieży wiejskiej przy Związku izb i organizacyj rolniczych R. P., 1934. 112 p. (in Polish).
6. Oleksy W. Podstawowe zasady akcji p. r. *Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży* [Head of Youth Associations], 1931, no. 6, pp. 167–170 (in Polish).
7. Banachowski P. Zasady akcji Przysposobienia Rolniczego. *Oświata Pozaszkolna* [Extracurricular Education], 1938, no. 11, pp. 632–635 (in Polish).
8. *Drugi powszechny spis ludności z dn. 9.XII.1931 r.: mieszkania i gospodarstwa domowe, ludność, stosunki zawodowe. Województwo Poleskie. Statystyka Polski. Seria C; z. 87* [The second general census of December 9, 1931: flats and households, population, professional relations. Polish Voivodeship. Statistics of Poland. Series C, no. 87]. Warszawa, Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego, 1938. 282 p. (in Polish).
9. Rühle E. Ziemie Wschodnie w cyfrach i kartogramach. *Rocznik ziem wschodnich, 1938* [Yearbook of the eastern territories, 1938]. Warszawa, 1938, pp. 5–21 (in Polish).
10. *Sprawozdanie Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej za rok 1929 z uwagami o latach 1927–28* [Report of Union of Rural Youth of the Polesie Voivodeship for 1929 with comments on the years 1927–28]. Brześć nad Bugiem, Wydawnictwo Poleskiego Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej, 1930. 63 p. (in Polish).
11. *X-lecie Związku Młodej Wsi Województwa Poleskiego, 1928–1938* [The tenth anniversary of the Union of Rural Youth of the Polesie Voivodeship, 1928–1938]. Brześć nad Bugiem, 1938. 127 p. (in Polish).
12. Napiórkowski M. Rozwój akcji przysposobienia rolniczego w oświeceniu budżetowym. *Sprawy Wiejskie* [Rural Affairs], 1936, no. 4, pp. 1–9 (in Polish).
13. *State Archives of Brest Region (SABR)*. F. 1. L. 9. Rec. 483. (in Belarusian).
14. Cichowicz C. Jak pracuje Okręg Brześć nad Bugiem. *Strzelec* [Shooter], 1936, no. 50–52, pp. 62–64 (in Polish).
15. *Mały rocznik statystyczny, 1939* [Statistical Yearbook, 1939]. Warszawa, Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego, 1939. 460 p. (in Polish).
16. Napiórkowski M. Sprawozdanie z akcji przysposobienia rolniczego. *Sprawy Wiejskie* [Rural Affairs], 1938, no. 7, pp. 22–33 (in Polish).
17. Grochowski K. Poloty młodego pokolenia. *Siew Młodej Wsi* [Central Union of Rural Youth], 1936, no. 5, pp. 87–91 (in Polish).

Дата наступлення артыкула 07.07.2021

Received 07.07.2021